

אומן 5/17

ברכת קבלת התורה

31

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים יד, כא

יש להבין מדוע מתפעלים אנו כל כך ממעשה קריעת ים סוף, והרי יודעים אנו כי הקדוש ברוך הוא ברא את הים ואם כן בכוחו גם לקרוע אותו. הסבר נפלא שמעתי מפיו של הגאון רבי אשר וייס שליט"א על פי משל: פסל אומן אחד טרח ויגע ימים רבים ופיסל דמות נפלאה של סוס אביר. העמיד האיש את הסוס בכיכר העיר ועמד מן הצד לבחון את תגובותיהם של העוברים והשבים.

(1)

וקראו
את
הים
א'א

למרבה אכזבתו איש לא עצר להביט ביצירה המופלאה.

לבסוף לא עצר הפסל ברוחו, ניגש אל אחד העוברים ושבים ושאל: אמור נא לי האם ראית מעוֹדך יצירה כה נאה? מדוע אינך מתפעל ממנה, והרי זה נראה סוס אמיתי?

דווקא מפני כך - השיב האיש - אין איש שם לב, כולם בטוחים כי אכן זהו סוס אמיתי... סוסים כאלה מסתובבים כאן רבים ומשום כך אין יצירתך מעוררת כל השתאות. לו לעצתי תשמע - אמר האיש - חצה נא את סוסך לשני חלקים והעמד אותם זה בצד זה או אז תראה כמה תשומת לב תקבל יצירתך!

כן הוא גם הנמשל - אמר רבי אשר - לו היינו זוכים להתפעל בכל יום מאלפי הניסים המופלאים הסובבים אותנו, כגון זריחת החמה ושקיעתה, הים הגדול, הצמחים, הגשם והרוח, העולם וכל אשר בו, אזי לא היה כל צורך לקרוע את הים...

דווקא מפני שבני אדם רגילים לנפלאות המתרחשים סביבם תדיר, היה צורך לקרוע את הים כדי שנתעורר ונבחין בגדלות הבורא יתברך!

הקשר שבין הבטחה והציווי

"ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם... ויראו מאוד, ויצעקו בני ישראל אל ה'. ויאמר משה אל העם אל תיראו, התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום" (שמות יד, י, יג).

רבותינו בעלי המדרש, המשילו את מצבם הקשה של ישראל באותה שעה, ליונה שנמלטה מפני נץ טורף, ונדחקה כל עוד נפשה בה לתוך נקיית-סלע - והנה נחש מקנן לו בתוככי הנקיית. כך היה גם מצבם של ישראל על שפת הים: לחזור אחור לא היו יכולים - מאימת המצרים שמאחוריהם, וגם להתקדם לא היו יכולים - בשל גלי הים שלפניהם (שהש"ר ב, פסוק יד).

לאור תיאור זה יש צורך להבין, למה מתכוון משה באומר לישראל: "אל תיראו!" הרי סכנת-חיים נשקפת להם ולמשפחותיהם מכל עבר, וההיגיון אומר שיש לחשוש ולהגן בצורה כלשהי על העדה. מהו אם כן טיבם, של דברי הארגעה שאומר משה?

- והתשובה פשוטה: יש כאן הבטחה. שכן מיד בסמוך, מגלה משה את היסוד להרגשת הביטחון שהוא נוסך בעם: "ה' ילחם לכם, ואתם תחרישון" (שם, יד). אם הקדוש ברוך הוא מבטיח - הרי שיש על מי לסמוך, וכל הסכנות הן בטלות ומבוטלות.

(2)

כ' נקנן

6

11

10

אך נראה, שלא רק הבטחה יש בדברי משה, אלא גם ציווי; משה מצווה שלא לפחד. וכשם שביציאה למלחמה קיים איסור: "אל ירד לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו, ואל תערצו מפניהם", ומי שמנית לפחדיו לחזור ללבו בשעת מלחמה, עובר בארבעה לאווין (דברי כ, ג; סהמ"צ לרמב"ם, מצוות ל"ת, נח) - כך גם, היתה אז הוראת-שעה שלא לירא מן המצרים.

3
פ

ולעני"ד, קיים קשר הדוק בין הדברים: כאשר ישנת הבטחה מפורשת של ה' שאין ממה לירא - אז, יש גם אכן ציווי שלא לפחד. כי אם מנחינו של העולם מבטיח שלא יארע רע, יהיה זה חוסר אמונה שלא לבטוח בדבר ה'. אך כשאין הבטחה כזו; כשאין גורם מוסמך, כנבואה וכדומה, שניתן להישען עליו - אזי אדרבה; מדרכי הזהירות להיזהר ככל האפשר.

שלא לסמוך על הנס

הם הדברים גם, בעניין נוסף בפרשת "בשלח" שנושאו המרכזי הוא הביטחון בה', וכוונתנו לירידת המן:

כאשר משה מצווה: "איש אל ייתר ממנו עד בוקר" (שמות טז, יט), הרי זה רק משום שמשה, נביא ה', אומר כך, ולכן חייבים לבטוח שאכן ירד מן גם למחרת. אך ללא זאת - היו ישראל חייבים לאגור מן ליום המחר. שהרי לא הובטח שירד מן בכל יום, וקיים איסור לנסות את ה' (דברי ו, טז; סהמ"צ לרמב"ם, מצוות ל"ת, ו' סד). וגם אם קיים אדם בעל ביטחון רב בה', ולבו סמוך ובטוח שהי ימציא מזונותיו למחרת - אבל כיצד רשאי הוא להכניס את אשתו וילדיו לסכנת רעב?

וכך מצינו גם בשעת קריעת ים סוף: רק לאחר שהי ציווה את משה לקרוע את היס (שמות יד, טז), זכה וחשון בן עמינדב וקפץ לים, למרות שעדיין לא נבקע הים בשעה-שקפץ; והיינו: "ויבואו בני ישראל בתוך הים..." ורק אחר כך, משהפגינו מסירות נפש, "ביבשה" (שם, כב; שמו"ר כא, י). אבל לולא קדמה הבטחת ה', לא היתה זו מסירות-נפש לדבר ה', כי אם סתם התאבדות. שכן בדרך הטבע, הים אינו נבקע מאליו, ואף מאנשים הקופצים לתוכו ומאמינים באמונה שלמה שהוא יבקע, אין הים אמור להתרשם באופן מיוחד.

ספק פיקוח-נפש דוחה איסור - היכן?

על פי כלל עקרוני זה, נראה ליישב קושייתו של הנצי"ב מוואלוז'ין זצ"ל, על ה"תוספות" במסכת "בבא מציעא" (ק"ד ע"ב, ד"ה: אמר ליה):

ה"תוספות" שואלים, שלאותו הסובר שאליהו הנביא היה כוהן, כיצד היה מותר לו לשכב על בנה המת של האשה הצרפתית כדי להחיותו (מ"א יז, כא)? - ותירצו, שכיוון שהיה ברור לו שיחיה את הילד, לכן הותר לו ליטמא למת.

והנה הנצי"ב מתקשה בתירוץ זה, ושואל: מדוע יש ל"תוספות" הכרח לומר, שאליהו היה בטוח שהילד יחיה? הלא גם אם היה רק מסופק בכך, פשוט הוא מבחינה הלכתית, שאפילו ספק פיקוח-נפש דוחה את האיסור של היטמאות כוהן למת. והנצי"ב, כי ה' הטובה עליו, מתרץ על דרך הלמדנות תירוץ, השנוי לאמיתו של דבר במחלוקת. ולולא שהיה מדובר בגאון ישראל, הנצי"ב זצ"ל, היינו אומרים

שלבאורה אין לקישיה על ה"תוספות" אפילו נקודת התחלה. כי מה שספק פיקוח-נפש דוחה כל איסור (למעט שלוש העבירות החמורות). אמור במקרה שאנו רוצים לעשות מעשה-איסור, שבדרך הטבע, נרבה לחולה סיכוי כלשהו לחיות. אבל לשכב על מת, ולהאמין שפעולה זו תשיב את נפשו - דבר שכזה אינו נכנס כלל לגדרים ההלכתיים של ספק פיקוח-נפש. ואין ספק, שלכוחן שאינו נביאהו כאליהו, אחר

לעשות כך בתקווה שאולי המת יחיה, ופשוט הוא שילקה על כך.
 ברור איפוא, מדוע תירצו ה"תוספות" שהמעשה היה מותר, רק
 משום שאלוהו היה בטוח - בכוח תורתו, או בכוח רוח הקודש שבו
 - שהמת אכן יקום לתחייה. אבל בכוח אחר, נחשב מעשה שכזה
 כחוללות, ותו לא.

(4)
 שמ

"אָן יִשִׁיר־מִשְׁהָ", ובמדרש: כל פרקמטיא של משה לא היתה אלא
 בא, אָן יבדיל משה שלש ערים, "אָן יִשִׁיר־מִשְׁהָ".

מעשיו של אדם צריכים להיות מכוונים לא להרגע של הוזה בלבד.
 אלא אף להעמיד לבוא לאחר זמן. בשם שהתורה היא "חיי עולם".
 "ודבריו חיים וקנינים... לעד ולעולמי עולמים". כך ההולמים כדרכי
 התורה צריכים לבחון ולחזאים כל צעדיהם עם חיי הנצח. ומושה רבינו,
 שנעוצות ממנו מושרשים בכל ישראל. ובהל הזרות. כגון שאמרה
 "אתפשטותא דמשה בכל רא". דאג חומד על מה שעלול להתרחש
 באחרית הימים: "כיהוליד בניס ובני בניס ועי ומצאוק כל הדברים האלה
 באחרית הימים ושנת ערדי אלקיך". וכן בכמה מקומות. וזה בא לידי
 ביטוי גם בהבדלת שלש ערי המקלט. שהיו אין שלש שבעה הירדן
 קולטות עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל ביני יהושע אחר הניבוש
 והחילוקי, ואם כן לא הועיל כלום לפי שעה בהפרשתו שלש הערים.
 אלא שמעשה זה היה מכוון לעתיד. וזו היתה גם שירתו "או שר משה
 לא נאמר. אלא או ישיר, מכאן רמז לחזית הנתינו מן התורה". נמצא
 ששירתו היתה לעתיד הרחוק ביותר. שירה על זמן של חלופית המתים.
 חז היתה ה"פרקמטיא" של משה: עבודתו ביאור לעתיד ושירתו ביאור
 לעתיד.

(5)
 עתה
 ו"מחזיקים"

ובמכילתא: יש או לשעבר ויש או לעתיד לבוא. "אָן החל לקרא
 בשם ד"י, "אָן אמרה חתן המים", ובאלב עוד לשעבר. "אָן תרא
 ונהרת". "אָן יבקע כשחר אורך". "אָן יקלא שחק פיט". וכדוגמה עוד
 לעתיד לבוא. אין אדם יכול להגיע לידי כל אותן הטובות שהובטחו
 לנו לעתיד, אלא אם כן יהיה מקושר לשעבר. אם אין עבר, אין עתיד.
 התורה היא השלשלת המחוברת את ה"אז" לשעבר עם ה"אז" שלעתיד.
 ומושה רבינו, הוא שקיבל תורה מסיני ומסרה לישראל, הוא שיכול לימר
 שירה על העתיד המופלג ביותר בזמן "אָן יִשִׁיר־מִשְׁהָ".

(6)
 נקודת
 א"ב

בשכר שהאמינו ערתה עליהם רוה"ק ואמרו שירה

שומר דוד המלך (תהילים פד) לבי ובשרי ירננו
 אל א' תי, היינו לא רק לבי, אלא אפילו בשרי,
 האברים והבשר ג"כ ירננו אל א' חי מתוך שהאמונה
 חנוכה בכל האברים. וכן מאה"כ כל עצמותי
 תאמרנה ה' מי כמוך, שעצמות הם החלק הכי מגושים
 באדם, ואפילו בהן חדורה האמונה עד שכל עצמותי
 תאמרנה ה' מי כמוך, שכל כולו מכף רגלו ועד
 ראשו חדור באמינה. ולדבר האמונה הזאת הגיעו
 ישראל רק בקריעת ים סוף שאז ויאמינו בה' ובמשה
 עבדו, שקפצו לתוך הים במי"נ כי האמינה היתה
 חדורה בכל האברים. וכלשון המכילתא גדולה
 האמונה שהאמינו ישראל וכו', פ"י שהגיעו או לדרגת
 הגדולה של אמינה ה"ה אמינה האברים. ובמ"י ה"י
 ואתה שפחה על הים כח שי"א הוא יתחיל הנתינו

איתא במכילתא, גדולה האמונה שהאמינו
 ישראל במי שאמר והיה העולם, שבשכר שהאמינו
 ישראל בה' ערתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה,
 שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו או ישיר משה
 ובני ישראל. וצ"ב, שהרי כבר ביציאת מצרים השיגו
 דרגת האמונה כמ"נ ויאמן העם ושם לא אמרו
 שירה, ולמה רק כאן בקרי"ס מכח ויאמינו בה'
 ובמשה עבדו או ישיר משה ובני ישראל.
 וי"ל הענין, ע"פ משנ"ת במק"א שיש ג'
 מדרגות באמונה, אכונת המה, ואמונת הלב, ויש
 מדרגה יותר גבוהה היא אמינה האברים, שהאמינו
 חדורה גם בכל האברים ואינם מתחילים משום דבר
 כי גם הם מהגישים את הקשחת העליונה. ועליות
 האמינה היא כאשר היא בכל ג' המדרגות, וכמו

6

10) מה תורן 5

11) 11

בקרעת ים סוף נבקע הים, רק אחרי שקפץ נהשון בן צמנדב בים, ואמר יהושע אלוקים כי באו מים עד נפש שבעתי ביום מעילה יאמי מעמד וכו', אך תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולתי וגו' ובסוגית הברא סוסת דף לו י"א) ובירדן היה די 'כנהה כפות רגלי הבהנים נשאי ארון ה' ארון כל הארון במי הירדן... ועמדו הבהנים נשאי הארון ברית ה' בהרבה בתוך הירדן הים, וכך ישראל עברו בהרבה, עד אשר הבינו כל המנו לעבור."

1) ה' לא כהתן של עולקם דרבי פנים בן יאיר היה סאול לפדון שבין פגע ביה מנואי נדיא אבד ליה נביא חלוק ל' מיכ' ואקטר כך אבד ליה אתה חלוק לעשה רגן קנד ואני חלוק לעשה רגן קט ארת ספק עשה ספק אי ארת עשה איי חיא לשה אבד ליה אם אי ארת חלק ערתי ערף שלא עבדי כך סם לעלם חלק ליה חת תחא נבראיה דא"י חסי לפיא אבד ליה חלק ליה נבי לא רבמזה עסק חלק ליה חלק ליה נבי לא רבמזה עסק אבד ליה חלק ליה נבי לא רבמזה עסק עשים לבני ליה חלק ליה אבד רב זכא כנה פיש נברא סמשה ושון רבון ויאיל דהם עד דינא חבא חלחא זכאן חלחא חבא נבי דא דמנא אלא כמשה ושון רבון אקלע להיא

6 בקרעת ים סוף מידם קבלת התורה, וטרם שאמרו 'נעשה ונשמע' (שמות כד) לא היתה להם זכות אחרת, אשר בגללה יבקע הים לפניהם, אך בזכות מסירת נפשם על דבר ה' וכבר אל בני ישראל ויטעו, ואשר בכח האמונה במאמר זה קפץ נהשון בים, נזר ה' לפניהם את ים סוף לגוריהם.

אבל כנראה אל הירדן, בכח היתה זכותם גדולה, זכות של מעמד הר סיני וקבלת התורה, וכבר עבר עליהם אותו היום אשר מלוי נאמר 'היום הזה נחיה לכם לה' אלקיך'. ולפיכך מיד כנהה כפות רגלי הבהנים נשאי ארון ברית ה' במו הירדן, או בזכות אשר קבלו עליהם את עול התורה והמצוה אשר בארון ברית ה' החולף לפניהם, מיד כשהוטבלו מקצת רגלי הבהנים בירדן, עמדו מי הירדן, ועמדו הבהנים בהרבה בתוך הירדן, וכל ישראל עברו בהרבה, עכ"ל

להפוך את הים הזה, שנעשה לים צ"י צ"י. ליבשה לפניהם. ולא ענה לו ה', שהמצרים שטיפים בזמה ובאי גדרים מעריות (רק מסר לסטן את איוב), מפני שהעיקר הי' אז השאלה של צ"י, שא"א להפוך את הים הזה ליבשה, רק למי שפירש אי"ע מצ"י. והמים נתמלאו חמה ורצו לבסות את ב"י רק מפני פסל מיכה, שהי' ביניהם, הרי שרק שמץ של צ"י ואפילו סל יחיד, העמיד באית שאלה את צנין ק"יס. ולפיכך אפשר לאמר, שהשתתפות אהרן בק"יס היתה משמשת לשטן בתור חמר לקטרונג אידות העגל, שעתידיים ב"י לעשות. ולפיכך לא נזכר שמו גם בשירה, רק דרך אלב צ"י מרים אחותו.

12) מה תורן 11

1) אחות אהרן. נפלא הדבר שבכל הגם של ק"יס לא השתתף אהרן ולא נזכר שמו גם בשירה. ותוא נכלל רק בבני ישראל!?! והנה הבאנו לעיל פ' א' שמקום ים סוף הרי יבשה ונהפך לים רק על הטא שחטא דור אנוש ועבד צ"י. וכאשר משכו ב"י אי"ע מצ"י חזר המקום הזה ונעשה יבשה, לפי שעה עד שעברו בו גאולים. והשטן קטרג עליהם הללו עובדי צ"י והללו עובדי צ"י. וממילא אין

טו. (א) אז ישיר. מה ראו ישראל לאמר שירה באז? ... מתחלה היה הים הזה יבשה ועמדו דורו של אנוש והכניסו לפניו באז שנאמר: 'אז החל לקרא בשם ה' (בראשית ד') ועשאו הקב"ה ים... ונקלסנו באז שהפך לנו ים ליבשה (שמ"ר פכ"ג). הרבה ריות והצלה למקום. ולמה פדה ה' את יעקב ממות וגאלו מיד חזק ממנו צ"י שהוביש לשעה את מי ים סוף. — המקום שהי' מתחלה יבשה ונהפך לים צ"י צון דור אנוש, שהתחיל לעבוד צ"י (שאו עלו מי אוקינוס ושטפו שליש העולם)? — בשאלה זו התעמקי משה וב"י על שפת הים והחליטו. שרמו רמוו להם מן השמים, שנצלו מהמים הודונים וכל הים הזה, שהייתו באה בעון עבודה זרה. — למען אשר יתעסקו בהעברת גלולים מן הארץ, לכתחילה מקרבם ואח"כ מן כל העולם. ולפיכך התחילו את שירתם לת' ב"אזי. כנרד' והבטחה להסיר את אחרפת האלילים מהמין האנושי ולהפוך אותה לנחלת העבר, עד שיאמרו בגוים "אזי נואלו אבותינו להשתחוה למעשה ידיהם. והדגישו ב"י בשירה, שבא מפנה לטובה בחיסול עבודה נמבזה זו: 'זה אלי ואנוהו... שמעו עמים ירמון... הי' ימלוד לעולם ועד'. גם רמזו שלצ"ע החושך מכסה ארץ ואין תבירה שלמה. אבל נצחין האור בטוה לעתיד לבוא ורק "או ישיר משה" שירה ילמה, כשימלוד י' הי' לבדו על כל הארץ.

13) מה תורן 3 קב

כ' המחלה אשר שחתי נמרים לה אשים עליך כי הני ה' רופאך. מקשיב, חס חין מכה, רפואה למה נזכרה? (ועין רש"י סכ' ז' תירונוס). ולי הרטן נראה ג"כ לפרש היית דעתי נעו"ת, עפ"י"ג כספה"ק לפרש הפלת רפואה הי' ונרפא, למה כפל הלשון, יחומר, כי הילוק הוא חס המלמד רופא להלום בשליחותי של הקב"ה. הי' כניכול הקב"ה צעמו, כי נתם המלמד הוא הרופא לו חין הרפואה מתקיימת לעולם, כי המלמד נרצנו לעשות שליחותו גם נהנה, משכ"כ נתם הקב"ה צעמו הוא הרופא, הי' הית רפואה עולמית, ו"ש רפואה ס' צעמוך כי לו נרפא רפואה עולמית ונפ"ה. והלה היתל כוונת, דהעשר מכות היו גניפה למנצייס ורפואה לישראל, יקב"ה צעמו הניט עליהם העשר מכות וכמו כן הרפואה שהסתעפה לישראל מן המכות היתה גם כן מהקב"ה צעמו והרפואה שנהה מהקב"ה צעמו היא עולמית, ו"ש כל המחלה אשר שחתי נמרים, ר"ל המכות שהצחתי על המלכים, הם צעמוה נל פשיס ענדי ואתם המעבד, עני כ' הני ה' צעמוי רפאך (רפואתו) הית רפואה עולמית, ו"כ נטות לתה שכל חותן המכות לה הנענה עליך, כי הני ה' צעמוי רפואתך לו צעת הכותי את עולמי.

14) אגרות סג' שנת 1113

יא. וזכר הקניני נפרד מקנין מבני הכב חתן משה ויט אהלו עד אילון וכו'.

כתב המלכים, וזהו מאת ה' שתבר הקניני נפרד או מותר אחיו ששכנו במדבר יהודה ונשא אהלו קרוב לקרש, להיות מוכן ליום השועה. שהקב"ה כובב והבין שיהיו מוכנים שתהיה הישועה ע"י יעק. וזה מעין מה שכתב הנ"ל בפירוש מגילת אסתר בפס' יכשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה. (אסתר א ב) וז"ל, פ'רשו המפרשים שזה הכסא הוא ציור מכסא של שלמה המלך ע"ה, ועשה אחר כמותו מפני שעליו לא היה יכול לישב ועשו אותו ג' שנים, ולא היו יכולים לעשות במיתו אלא בשושן, ולפי שהיה גדול מאד לא היו יכולים להביא אותו לבבל ששם היו יושבים כל המלכים אשר לפניו, והלך וישב בשושן, וכו'. וכתב זאת להראות גדולת השי"ת שסכב סיבובין לעשות נס לישראל, לפי שמדרכי ה'יה בשושן במיש איש יהודי היה בשושן (אסתר ב ה) פ"י שהיה כבד, סבב הקב"ה והוליד את אחשורוש לשישן וישב שם. עכ"ל.